

۱۷۱۱۰۷۸۰
۱۷۱۰۱۵

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده معماری و شهرسازی . گروه معماری

مسکن امروز ابیانه

پژوهش و طراحی

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۹

دانشجو امید شمس
راهنمایان مهندس حسن میری
دکتر علی غفاری سیده

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد معماری . شهریورماه ۱۳۸۷

۹۳۶۹۷

چکیده

در ایران زندگی می‌کنیم. سرزمینی که رنگارنگی سفره طبیعت و فرهنگش، به گواه آمار و امثال چنان خیره‌کننده است که گاه این تلون را امری طبیعی یا بدیهی می‌پنداریم و از آن غافل می‌شویم. آنچه در چند دهه گذشته در عرصه مهندسی زیست به مفهوم عام و معماری و شهرسازی به طور خاص اتفاق افتاده است، داستان مکرری است از این فراموشی و بی‌توجهی.

در این نوشتار هدف آن است تا با شناخت «ابیانه»، آنچه به عنوان محصول طراحی عرضه می‌شود مبتنی بر ویژگیهای این «مکان» و «اهالی» امروز آن باشد و یا به عبارت ساده‌تر، «مسکن امروز ابیانه» به قامت ایشان «اندازه» باشد.

بنابراین کوشش شد تا از طریق مشاهده، گفتگو و همچنین مراجعه به نوشته‌های موجود، درکی حاصل آید که به مدد آن مقدمات لازم برای پاسخ به سوال «کجایی» ابیانه یا «کیستی» اهالی آن فراهم شود. اگرچه در پیمایش این مسیر، سعی شد که تا حد بضاعت از پیگیری نگاه جامع تاریخی-طبیعی-فرهنگی فروگذار نگردد، اما ناگفته خود پیداست که درک حاصل از این مجال، بنا به ضرورت دچار نقص و کمبود است. چرا که فهم طرز زندگی و سازوکارهای ویژه فرهنگی یک زیستگاه چیزی نیست که با کشف تنها چند «واقعیت» از مجموع واقعیات فراهم شود و صد البته جز با زیستن طراح با ایشان و هم‌آهنگی ذهنیت وی با طرز زندگی آنان به دست نمی‌آید.

کلیدواژه: ابیانه، مسکن امروز، طرز زندگی، ویژگیهای طبیعی و فرهنگی.

۱. پیش‌گفتار ۱
۲. گفتار اول: موضوع و مشخصات آن ۳
- زمینه موضوع ۴
- موضوع طراحی و بستر آن ۵
- مشخصات و محدودیت‌های موضوع طراحی ۷
- معرفی و بررسی محدوده طراحی ۱۰
- موقعیت ۱۱
- دسترسی ۱۱
- محدوده، شکل و مساحت ۱۲
- چشم‌انداز ۱۲
- وضع طبیعی ۱۳
۳. گفتار دوم: «شناخت زیستگاه‌ها» در پهنه سرزمین ایران و تأثیر آن در طراحی ۱۶
- موضوع و بستر در طراحی ۱۷
- بستر در معماری گذشته ایران ۲۲
- معماری و اندازه‌ها ۲۴
۴. گفتار سوم: مقدمه‌ای بر شناخت ابیانه یا «ابیانه کجاست؟» ۲۹
- مقدمه ۳۰
- عوامل پایه زیست در ابیانه ۳۱
- معیشت و اقتصاد در ابیانه ۴۲
- پایان گفتار ۵۳
۵. گفتار چهارم: معماری ابیانه و چه‌گونگی آن ۵۵
- چهره عمومی و منطق شکل‌گیری ۵۶

۶۲	محلّه‌ها، مکان‌ها و بناهای عمومی
۶۷	خانه و سازمان آن
۷۵	اجزا و روش ساخت
۷۹	۶. گفتار پنجم: فرایند طراحی
۸۰	مقدمه
۸۱	مراتب شکل‌گیری طرح
۸۱	مرتبّه اول: شکل‌گیری طرح در مقیاس محله و بلوک
۸۵	مرتبّه دوم: شکل‌گیری در مقیاس گروه همسایگان و خانه
۹۲	۷. کتاب‌شناسی ابیانه
۹۵	۸. پیوست‌ها
۹۵	پیوست اول: واژه‌های مرتبط با مسکن در معماری ابیانه
۹۷	پیوست دوم: نمونه‌هایی از مسکن ابیانه
۱۰۷	۹. معرفی طرح

گفتار اول: موضوع و مشخصات آن

- تصویر ۱: ابیانه در یک نگاه ۵
- تصویر ۲: طرح حفاظت جامع روستای تاریخی ابیانه ۸
- تصویر ۳: محدوده پیشنهادی توسعه کالبدی در طرح حفاظت جامع روستای تاریخی ابیانه ۱۰
- تصویر ۴: نمای گسترده (شرقی - غربی) محدوده توسعه مسکونی ۱۱
- تصویر ۵: راه‌های دسترس موجود یا پیش‌بینی شده به محدوده توسعه مسکونی ۱۲
- تصاویر ۶ و ۷: چشم‌انداز محدوده طرح به ترتیب به سمت غرب و جنوب ۱۲
- تصویر ۸: برش عرضی از محدوده طرح ۱۳
- تصویر ۹: نمای عمومی قسمت مسطح محدوده در سمت شمالی ۱۴
- تصویر ۱۰: خاک قرمز رنگ در محدوده طرح ۱۴

گفتار دوم: «شناخت زیستگاه‌ها» در پهنه سرزمین ایران و تأثیر آن در طراحی

- تصویر ۱: نقشه ناهمواری‌های ایران ۲۱

گفتار سوم: مقدمه‌ای بر شناخت ابیانه یا «ابیانه کجاست؟»

- تصویر ۱: موقعیت تپه سیلک در جنوب غربی کاشان در حاشیه ناهمواریها و کویر مرکزی فلات ایران ۳۰
- تصویر ۲: موقعیت ابیانه در دره برز رود ۳۲
- تصویر ۳: طبیعت بیابانی ابیانه ۳۳
- تصویر ۴: آتشکده هرپک ۳۴
- تصویر ۵: راه‌های باستانی ناحیه اصفهان و موقعیت روستای ابیانه ۳۵
- تصویر ۶: راه‌های رسیدن به ابیانه ۳۷
- تصویر ۷: قلعه پل هومونه (قلعه محله یوسمون) که از نوع قلاع دفاعی می‌باشد ۳۸
- تصویر ۸: قلعه محله پل در شمال ابیانه ۳۸
- تصویر ۹: محدوده زمینهای زراعی و باغی و نسبت آن با محدوده مسکونی ده ۴۱

- تصویر ۱۰: حضور اهالی بویژه زنان در گذرهای عمومی ۴۶
- تصویر ۱۱: مراسم نخل گردانی در محلات مختلف ۴۸
- تصویر ۱۲: محراب و منبرچوبی و نفیس ایبانه ۴۹

گفتار چهارم: معماری ایبانه و چه گونگی آن

- تصویر ۱: نحوه استقرار ایبانه ۵۴
- تصویر ۲: ساباط ۵۵
- تصویر ۳: نمای عمومی ایبانه ۵۶
- تصویر ۴: حوض، حیاط، زیارت ۵۷
- تصویر ۵: چهره رسمی ایبانه در جوار راشتا ۵۸
- تصویر ۶: امتداد دید ناظر ۵۸
- تصویر ۷: بناها و مکان های عمومی ۶۰
- تصویر ۸: خانه ها حول خدمات مشترک مستقر می شوند ۶۱
- تصویر ۹: میدان پالیزه ۶۳
- تصویر ۱۰: خانه ای در روستای کمجان ۶۴
- تصویر ۱۱: کارکردهای ایوان ۶۴
- تصویر ۱۲: الگوی خانه ای دو طبقه در ایبانه ۶۵
- تصویر ۱۳: ورودی خانه مشهور «صفره» ۶۶
- تصویر ۱۴: برش عرضی از خانه پرویز اشرافیه در ایبانه ۶۷
- تصویر ۱۵: برش عرضی از خانه ابوالقاسمی در ایبانه ۶۹
- تصویر ۱۶: نورگیر میانی در دو خانه چارصفه ۷۰
- تصویر ۱۷: کنده، محل نگهداری دام و برخی وسایل در ایبانه ۷۱
- تصویر ۱۸: برش عرضی شماتیک از دیوار و ایوان ۷۲
- تصویر ۱۹: تصویر سرستون و تزیینات چوبی در سقف مسجد جامع ایبانه ۷۴

گفتار پنجم: فرایند طراحی

- ۸۳ تصویر ۱: گزینه اول طراحی مجموعه
- ۸۴ تصویر ۲: گزینه دوم طراحی مجموعه
- ۸۵ تصویر ۳: محل طراحی ریز مقیاس طرح در مرتبه دوم طراحی
- ۸۷ تصویر ۴-۱: نقشه مجموعه مسکونی Buhenberg
- ۸۷ تصویر ۴-۲: تصویر کلی از مجموعه مسکونی Buhenberg
- ۸۸ تصویر ۵-۱: نقشه مجموعه شوشتر نو
- ۸۸ تصویر ۵-۲: عکس مایل از بخشی از مجموعه شوشتر نو
- ۸۹ تصویر ۶-۱: گورنای جدید
- ۸۹ تصویر ۶-۲: گورنای جدید
- ۹۰ تصویر ۷: محدوده طراحی، اسکیس اول، میدان و کوچه
- ۹۰ تصویر ۸: اسکیس از نحوه ترکیب واحدها
- ۹۰ تصویر ۹: حجم کلی مجموعه، خانه و میدان
- ۹۱ تصویر ۱۰: طرحواره، استقرار واحدهای تجاری و مسکونی در جوار میدان و گذر اصلی
- ۹۱ تصویر ۱۱-۱: نمای کلی ماکت مجموعه از سمت جنوب
- ۹۱ تصویر ۱۱-۲: نمای کلی ماکت مجموعه از سمت جنوب غرب

پیش‌گفتار

در این نوشتار صحبت بر سر آن است که در پهنه سرزمین ایران، هر زیستگاه برای خود «جایی» است با ویژگی‌هایی که آن را با دیگر نقاط متفاوت می‌سازد و هرگونه توسعه می‌بایست با توجه به مختصات محیطی آن زیستگاه، به معنای جامع کلمه محیط از دیدگاه تاریخی - طبیعی - فرهنگی صورت پذیرد. چرا که در شرایط کنون در عرصه معماری، در نتیجه عدم توجه به این مختصات، شاهد بروز نوعی از بیماری در «جای‌جای» سرزمین‌مان هستیم که نتیجه آن چیزی جز احاطه «هم‌شکلی» یا به عبارت بهتر «بی‌شکلی» است. نتیجه‌ای که «هرجا» پنداشتن یک «جا» در پدیدآمدن آن نقش مهمی داشته است.

در این نوشتار، ابتدا در گفتار اول به بیان دقیق موضوع و هدف از انتخاب آن پرداخته می‌شود. پس از آن مشخصات موضوع و بستر طراحی کالبد معماری بیان می‌گردد. در گفتار دوم، کلیات یا مبنای نظری این نوشتار و دلایل استواری، اهمیت و ضرورت پرداختن فرضیه مطرح شده بیان می‌شود. در گفتار سوم مبنای آمده در گفتار پیشین به صورت عملی در یک زیستگاه به عنوان نمونه موردی پیگیری خواهد شد. این زیستگاه روستای تاریخی و مشهور ابیانه است. باید اشاره کرد که در محدوده توان و فرصت این تحقیق، در گفتار سوم تنها مقدمات لازم برای شناخت ابیانه فراهم می‌شود و بحث‌های عمیق‌تر را به انجام مطالعات جامع‌تر در حوزه علوم انسانی و طبیعی واگذار می‌کند. پس از شناخت ابیانه و اهالی آن، در گفتار چهارم به چپستی و چگونگی معماری ابیانه، می‌پردازیم. در این گفتار سعی خواهد شد که تا حد توان به علل و منطق شکل‌گیری معماری و ویژگی‌های مکانی آن پرداخته شود. در گفتار پایانی نیز روش پیموده شده در طراحی^۱ «مسکن امروز ابیانه» شرح داده می‌شود و به دنبال آن مدارک طرح پیوست می‌شود.

کتاب‌شناسی ابیانه نیز از دیگر محصولات این تحقیق است که در نوع خود خالی از فایده نیست.

با توجه به بضاعت نویسنده و فرصت موجود، بدیهی است آنچه در این مجال به بیان آن پرداخته خواهد شد تا اندازه‌ای گرفتار نگاه گذرا یا «توریستی» است. چرا که برای درک «کجایی» یک مکان که شامل شناخت گستره عظیمی از تاریخ، طبیعت و فرهنگ آن زیستگاه و اهالی آن است، علاوه بر آشنایی با دانش‌های گوناگون و نیز فرصت درک آنها، فرصتی لازم است که تا به قدر کافی امکان مشاهده و حضور در پای منابع درجه اول فراهم آید.^۱ این منابع در مورد اغلب زیستگاههای ایران همانا خود آن شهرها و آبادیها و مردمان آن است. در این نوشتار به ناچار سعی شد تا علاوه بر مشاهده و بازدید از ابیانه، تا حد امکان به مطالعات انجام شده پیرامون ابیانه مراجعه شود و از آگاهی افراد آشنا به موضوع نیز استفاده گردد. از این رو گاهی در طول این نوشتار به مطالبی برمی‌خوریم که به تمامی تکیه بر شفاهیات و یا فرضیات اثبات نشده دارند و نیازمند بررسی بیشتر هستند. هم از این روست که این تحقیق، در بهترین حالت تنها می‌تواند مقدمه‌ای بر شناخت «کجایی» ابیانه و تأثیر آن بر معماری‌اش و نیز فراهم آمدن امکان بهره‌گیری جهت شکل‌گیری معماری امروز ابیانه باشد.

در پیمایش مسیر این بررسی و تهیه محصول طراحی، مرهون راهنمایی‌های ارزنده استادان راهنمایم، جناب آقای مهندس میری و نیز جناب آقای دکتر غفاری سده هستم. اگرچه حساسیت نسبت به معماری ایران و تنوع سرزمینی آن در طول فرصت تحصیل برایم فراهم آمد، اما در بالفعل شدن این حساسیت و نیز نحوه نگرش به مسأله «مکان»، هویت مکان و جایگاه آن در معماری ایرانی، مرهون راهنمایی‌ها و نظرات گرانقدر و اصیل جناب آقای مهندس سیدمحمد بهشتی شیرازی، مدیر سابق سازمان میراث فرهنگی کشور هستم و در حد توان بازگو کننده نظرات ایشان می‌باشم. همچنین در فرصت این پایان‌نامه از نظرات و اطلاعات ارزشمند و ناب جناب آقای مهندس عباس شاکری که خود از اهالی ابیانه و تحصیل کرده رشته معماری هستند نیز بهره بردم و از ایشان بسیار سپاسگزارم. در پایان نیز از سرکار خانم ریاحی دهکردی، مدیر وقت پایگاه میراث فرهنگی ابیانه تشکر می‌کنم که با حسن توجه، حاصل تلاش و زحمات خود و همکارانشان را در اختیار بنده قرار دادند.

امید شمس

مردادماه ۱۳۸۷

^۱ برای مشاهده یکی از بهترین نمونه تحقیقاتی که تاکنون در این زمینه انجام شده است و در آن با فرصت و فراصت لازم نتایج ماندگاری به دست آمده است مراجعه کنید به: صفی‌نژاد، جواد، مونوگرافی ده طالب‌آباد، انتشارات دانشگاه تهران، تهران: ۱۳۵۶.

گفتار اول: موضوع و مشخصات آن

طبق آداب نگارش متن علمی لازم است که پیش از هر چیز موضوع این نوشتار مشخص و فصلی به آن پرداخته شود. به این منظور در این گفتار به موارد زیر می‌پردازیم:

- زمینه موضوع
- موضوع طراحی و بستر آن
- مشخصات و محدودیتهای موضوع طراحی
- معرفی و بررسی محدوده طراحی

۱-۱ زمینه موضوع

وقتی به جای جای سرزمین مان ایران سفر می‌کنیم، با تنوع گسترده‌ای از شهرها و آبادیهایی مواجه می‌شویم. زیستگاه‌هایی را می‌بینیم که هر یک در گوشه‌ای از این سرزمین آرمیده‌اند و در خلوت دورافتاده خود با چهره‌ای متفاوت از شهرها و آبادیهای دیگر به زندگی ادامه می‌دهند. اگرچه گاهی این چهره‌ها شباهتهایی به هم دارند، اما هیچ‌یک از آنان نیستند که کاملاً شبیه دیگری باشند. حتی در مورد روستاها و شهرهایی که فاصله چندانی نیز از یکدیگر ندارند، گاه با چهره‌هایی کاملاً متفاوت از آن دیگر روبرو می‌شویم. این تنوع در چهره گذشته زیستگاه‌های سرزمینی مان، چنان است که امروزه چهره دیروز را به مثابه نشانه یا سمبل آن نقاط تلقی می‌کنیم.

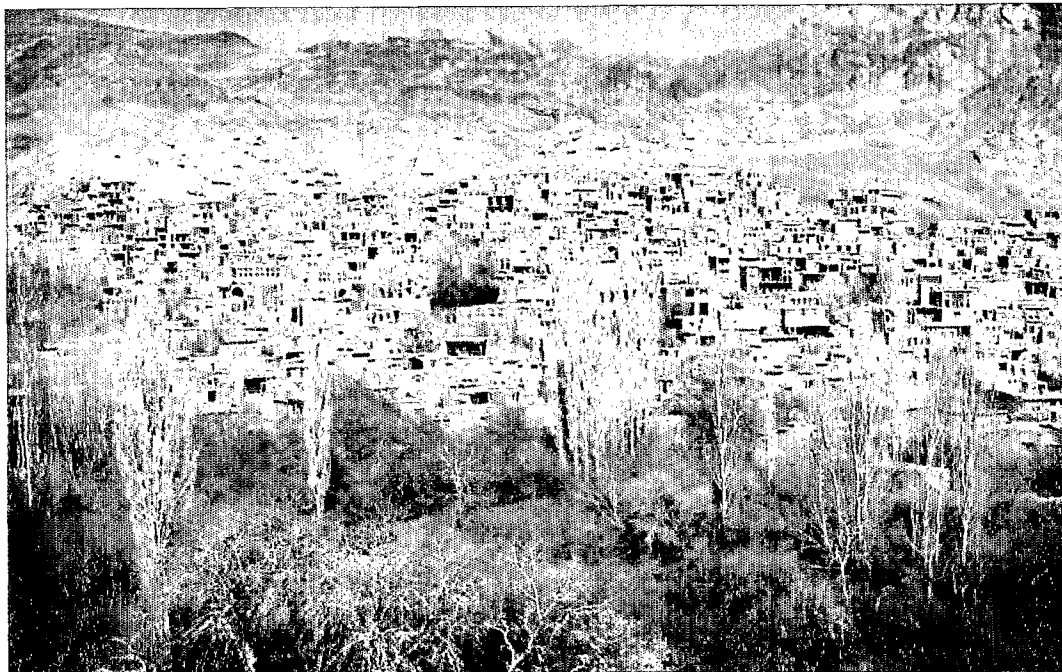
اما آنچه در معماری امروز سرزمین مان با آن مواجهیم، به کلی با دیروز متفاوت است. در تمامی شهرهای دور و نزدیک شاهد نوعی از معماری کم‌ارزش و تهی از زندگی هستیم که نه تنها ظاهری پسندیده ندارند، بلکه با کمی تأمل متوجه می‌شویم که در لایه‌های عمیق‌تر در بوجود آوردن آنها هیچ مجالی برای توجه کسانی که در آن زندگی می‌کنند وجود ندارد. اگرچه امروزه بدنه شهرهای سرزمین مان به دست افرادی به وجود می‌آید که صلاحیت لازم برای این کار را ندارند، که البته این خود شاهدهی است بر کم‌رنگ شدن ذهنیت عامه مردم درباره معماری مطلوب، اما موضوع آن‌جا بیشتر خودنمایی می‌کند که متوجه شویم توجه به ویژگیهای مردمان هر زیستگاه که «اهل» آن زیستگاه تلقی می‌شوند، در نظام آموزش دانشگاهی معماری و حتی پس از گذشت سالیان، در میان نخبگان و

تحصیل کردگان نیز جزء امور نه چندان بااهمیت تلقی می‌شود و هر گاه که از آن سخنی به میان می‌آید، چراغ بحث به دلیل عدم وجود زمینه، یا دانش کافی به سردی می‌گراید.

در یک کلام، توجه به تنوع و تعدد زیستگاهها و ویژگیهای هر یک از آنها که در این نوشتار «مختصات محیطی پایدار یک مکان و اهالی آن» از آن نام برده می‌شود و به عنوان مقدمه‌ای برای «جستجوی معماری خودی» تلقی می‌شود، زمینه این نوشتار است. طبیعی است که کاویدن مسائل مطرح در طراحی کالبد معماری که محصول این طرح تلقی می‌شود نیز در این زمینه انجام پذیرفته است.

۲-۱ موضوع طراحی و بستر آن

همانطور که از عنوان این رساله و زمینه بالا بر می‌آید، موضوع این نوشتار آنست که در سایه توجه به ابیانه و پرسش از کجایی آن و کیستی مردمان آن، مقدمه لازم برای طراحی «مسکن امروز اهالی» این زیستگاه فراهم آید و پس از آن تلاش شود که با توجه به نتایج حاصل از آن مقدمه، کالبد مسکن امروز ابیانه نیز طراحی شود.

تصویر شماره : یک
عنوان : ابیانه در یک نگاه
منبع : نگارنده، ۱۳۸۷

این بدان معناست که در بهره‌گیری از کلیتی بنام ابیانه برای شکل‌دادن به معماری امروز آن، نه تنها می‌بایست به میراث ملموس و کالبدی زندگی گذشته آن، که همانا چگونگی معماری ابیانه است، مراجعه کرد، بلکه شایسته است در پرتو توجه به ویژگیهای پایدار آن زیستگاه و اهالی آن، در حد توان

مقدمات لازم برای کشف و بازنمایی پرده‌های پسین معماری ابیانه را نیز فراهم کرد که در سایه آن بتوان «صورت‌های» متناسب‌تری برای این «سیرت» پنهان بوجود آورد. به عبارت دقیق‌تر هر آن چیزی که پاسخی در مقابل سوال «کجایی» زیستگاه یا «کیستی» اهالی آن بگذارد، می‌تواند روشن‌گر مسیر رسیدن به نتیجه در این نوشتار باشد.

همانطور که آمد در این نوشتار موضوع فوق در یک نمونه زیستگاه که همانا «ابیانه» است، مورد بررسی قرار خواهد گرفت. محدود کردن نتیجه این بررسی در قالب یک نمونه موردی در این نوشتار به این دلیل بوده است که آزمودن نظرات این تحقیق در این قالب موجب عملی‌تر شدن کار و نیز روشن‌تر شدن جوانب مختلف آن می‌شود. ضمن آنکه بدیهی است به دلیل طبیعت محصول این رساله که همانا طراحی کالبدی معماری است، انتخاب بستری واقعی و گزین کردن محدوده‌ای برای طراحی اجتناب ناپذیر بوده است.

انتخاب ابیانه به عنوان بستر طراحی به چند دلیل بوده است:

ا. ابیانه از جمله زیستگاههای کوچکی است که بنا به طبیعت روستایی آن، علاوه بر وسعت کالبدی محدود، دارای پیچیدگی‌های کمتری در عرصه بهره‌مندی از روابط انسانی و مدنی نسبت به زیستگاههای شهری است. ضمن آنکه به دلیل همین طبیعت روستایی، اتکای بیشتر و مستقیم‌تری بر طبیعت اطراف خود دارد. هر دو دلایل ذکر شده زمینه مناسبی برای پیگیری بحث این نوشتار فراهم می‌کنند.

ب. ابیانه دارای ویژگیهای بارز فرهنگی است، به طوریکه آنرا در مقیاس جهانی از بسیاری از زیستگاههای روستایی و شهری دیگر ممتاز می‌کند. این ویژگیها می‌توانند سرنخ‌های مناسبی برای پیگیری بحث این نوشتار باشد.

ج. با توجه به شهرت ابیانه در مقیاس جهانی، مطالعاتی بیشتری درباره آن نسبت به زیستگاههای هم‌ترازش انجام شده است.

د. با توجه به محدودیتها و شرایط امروز ابیانه، نیاز به طراحی و مرمت کالبدی در آن احساس می‌شود. هم‌اکنون در «طرح حفاظت جامع روستای تاریخی ابیانه» این نیاز پیش‌بینی شده است.

با توجه به اینکه مشخصات و محدودیت‌های محصول طراحی این رساله از چشم‌اندازها و محدودیت‌های طرح فوق پیروی می‌کند، لازم است در ادامه به کوتاهترین کلام به کلیات و ویژگیهای این طرح و پیامد آن، محدودیتها و مشخصات موضوع طراحی خود اشاره کنیم.

۳-۱ مشخصات و محدودیتهای موضوع طراحی

مسأله طراحی حاضر بخشی از پیشنهادات ارائه شده در «طرح حفاظت جامع روستای تاریخی ایبانه» در بخش توسعه کالبدی است. همانطور که از نام این طرح برمی آید، همه جانبه نگری و توجه به جنبه های مختلف و لازم برای توسعه ایبانه از ویژگیهای آن است. این مطلب به این معناست که پیشنهادات و محصولات نهایی این طرح در حوزه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایبانه است و در پیامد آن، توسعه کالبدی ایبانه را مد نظر قرار می دهد. به عبارتی دیگر در این طرح توسعه کالبدی ایبانه بدون رونق بخشی به زندگی در ایبانه، توسعه ای ناکارآمد و نادرست تلقی می شود و عملاً توسعه کالبدی به دنبال و پی آمد این رونق بخشی است.

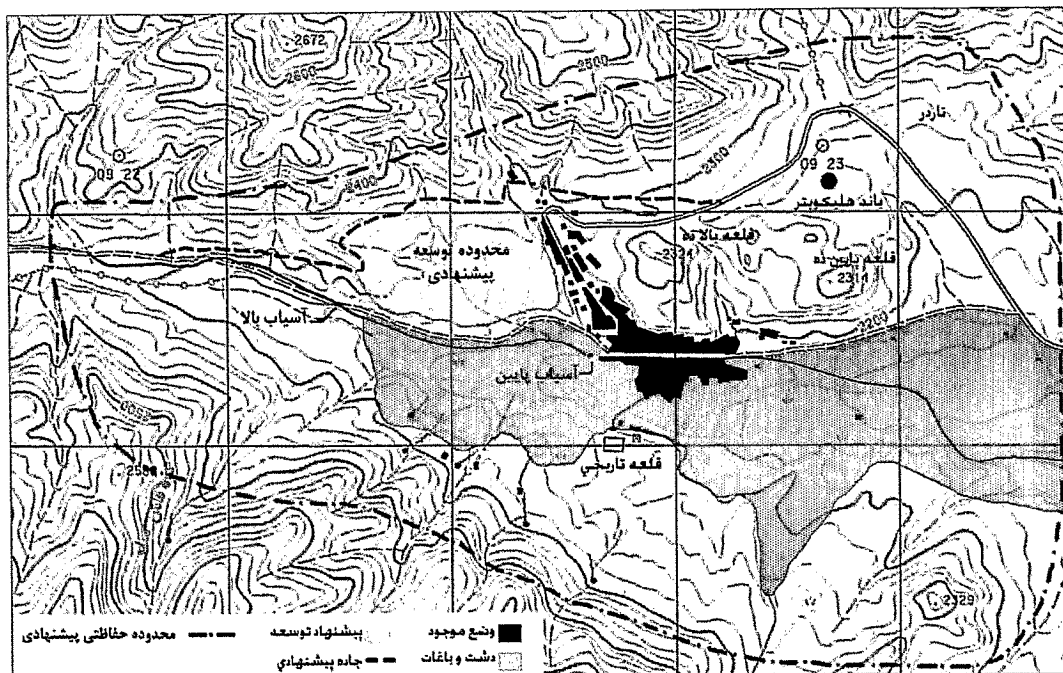
رشد کالبدی نامتناسب ایبانه در سالهای اخیر، افزایش روند مهاجرت اهالی به شهرهای اطراف به خصوص کاشان، نطنز و تهران و پیامد آن از رونق افتادن زندگی در ایبانه، وجود طرحهای توسعه ناکارآمد که به صورت ناقص نیز به اجرا درآمده اند، اهمیت منطقه ای و جهانی ایبانه به عنوان یک میراث انسانی از جمله دلایل اصلی برای انجام و اجرای «طرح حفاظت جامع ایبانه» است. ضمن آنکه تعلق خاطر اهالی به ایبانه و درخواست های متعدد ایشان و فرزندان شان برای ساخت و ساز در ایبانه^۱ و در کنار اینها، محدودیتهای طبیعت کوهپایه ای روستا و کمبود زمین مناسب و نیز قوانین سخت گیرانه نهادهای متولی بافتهای باارزش از جمله مسائل و انگیزه های مطرح شدن این طرح می باشد. ایجاد فرصت شغلی، افزایش جمعیت ایبانه تا حدود ۱۵۰۰ نفر، ساماندهی گردشگری به عنوان یکی از عوامل حیاط ایبانه امروز، جذب حمایت نهادها و برگزاری رویدادهای فرهنگی و علمی از جمله برخی نتایج مهم «طرح حفاظت جامع ایبانه» در راستای رونق بخشی به زندگی در ایبانه است که در صورت اجرای درست طرح عملی خواهد شد.

پیشنهادات ارائه شده در زمینه توسعه کالبدی ایبانه نیز بر دو گروه کلی می باشند: گروه اول به آندسته اقداماتی اشاره دارند که به ساماندهی امور گردشگران در ایبانه می پردازد. اصلاح مسیر دسترسی گردشگران ایبانه به روستا، شناسایی و اصلاح و مرمت کالبد روستا برای افزایش ظرفیت پذیرش گردشگر، تفکیک دسترسی گردشگران بیلاقی منطقه از گردشگران ایبانه و احداث جاده ای جداگانه برای آن به طول تقریبی ۱/۵ کیلومتر، تعیین محدوده ای برای گردشگران بیلاقی منطقه در

^۱ گفته می شود که اهالی ایبانه تاکنون چیزی در حدود بیش از ۲۰۰ مجوز ساخت و ساز در ایبانه از نهادهای دولتی درخواست کرده اند و منتظر صدور حکم می باشند.

فاصله‌ای دور از بافت تاریخی روستا و پیش‌بینی امکانات و خدمات لازم برای آنها، پیش‌بینی موزه طبیعی تاریخ ایبانه از جمله برخی از این اقدامات پیش‌نهاد شده است.

گروه دوم به آندسته از پیش‌نهادهای مربوط می‌شود که به اهالی ایبانه و یا فرزندان شهرنشین آنها اختصاص دارد. این دسته از اقدامات به طور کلی شامل افزایش سطح آسایش و خدمات مورد نیاز در روستا و نیز پیش‌بینی محدوده‌ای برای توسعه مسکن جدید مورد نیاز روستاست. این محدوده در جوار ایبانه و در فاصله‌ای نزدیک به آن قرار دارد که در بخش بعد به صورت دقیق‌تر معرفی خواهد شد.

تصویر شماره : دو
عنوان : طرح حفاظت جامع روستای تاریخی ایبانه
منبع : مهندسان مشاور باغتخت، ۱۳۸۶

یکی از ضرورت‌های پیش‌بینی شده در مورد توسعه کالبدی ایبانه در این محدوده، تضمین دامنه مطلوب ارتباط مردمی محدوده جدید با محدوده کهن روستاست. به نحوی که مسأله جلوگیری از انزوا و تفکیک جزیره‌وار آن محدوده از روستای کهن از جنبه‌های مختلف پیش‌بینی شود و ارتباط آن با روستا تضمین گردد. مشخصات، محدودیتها و ضوابط کلی تعیین شده برای ساخت‌وساز در این محدوده که حدود ۸/۸ هکتار وسعت دارد عبارتند از:

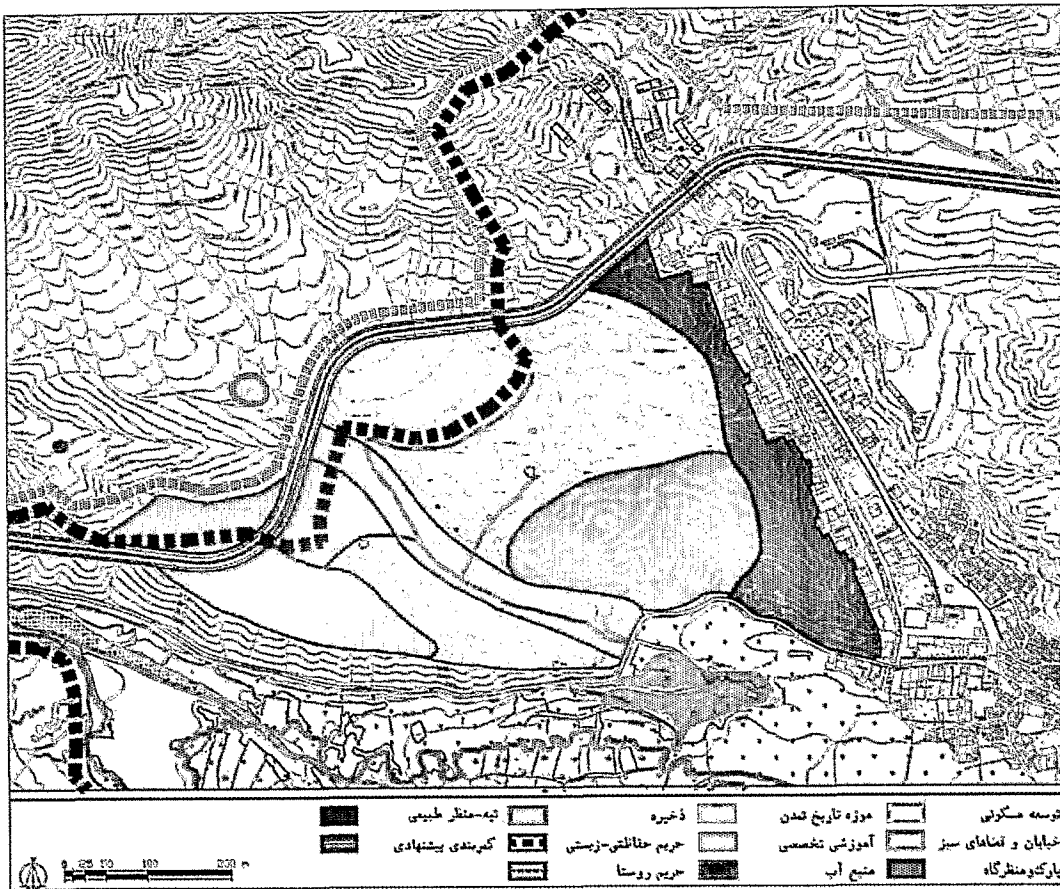
- أ. تأمین مسکن برای حدود ۴۵۰ تا ۵۰۰ خانوار از اهالی ایبانه یا فرزندان آنها
- ب. پیش‌بینی واحدهای مسکونی حداکثر در دو طبقه که در مواردی می‌تواند تا ۳ طبقه نیز افزایش یابد.
- ج. طراحی واحدهای مسکونی به صورت «مسکن مجموعه‌ای»، به گونه‌ای که الگوی طراحی

د. ساخت و واگذاری آن مبتنی بر تفکیک زمین ملکی و واگذاری به مالکان انفرادی نباشد و پس از مشارکت اهالی در ساخت، واحد(های) مسکونی به صورت تمام شده برای فروش عرضه شود.

و. توجه به گروههای مختلف ساکن، به لحاظ نوع سکونت، در طراحی مجموعه: پیش‌بینی می‌شود که مجموعه پذیرای ساکنان موقت و دائم به صورت همزمان باشد. برای تسهیل کار جمعیت فرضی متقاضی سکونت در این مجموعه در ۴ گروه دسته‌بندی می‌گردند: گروه اول ساکنان دائم مجموعه هستند و در فرصت‌های شغلی موجود و یا پیش‌بینی شده در طرح حفاظت جامع ایبانه مشغول به کارند. گروه دوم تا چهارم متعلق به آندسته از ساکنان موقتی هستند که در شهرهای اطراف سکونت دارند و در مقاطع خاصی از سال به ایبانه مراجعه می‌کنند این میزان از روزهای اندک پایان هفته آغاز و گاهی به چند هفته و گاهی به فصلی از سال که هوا در ایبانه مساعد است افزایش می‌یابد.

ه. طراحی مجموعه به صورت ترکیبی از واحدهایی با اندازه‌های کوچک تا بزرگ: پیش‌بینی می‌شود که مساحت کوچکترین واحدها در حدود ۲۵ تا ۳۰ متر مربع و بزرگترین آنها در حدود ۱۰۰ تا ۱۲۰ متر باشد.

در زمان شروع این پایان‌نامه هیچ‌گونه برنامه‌ریزی یا طراحی کالبدی برای محدوده تهیه نشده بود. ضمن آنکه مساحت محدوده کلی این طرح نیز بسیار بیشتر از توان و انتظار طراحی حاضر بوده است. بنابراین مقرر گردید که محصول این پایان‌نامه در قسمت طراحی، در دو مقیاس تهیه شود. یکی در مقیاس بزرگتر و کلی و دیگری در مقیاس کوچکتر و دقیق. با این اشاره محصول طراحی پایانی این نوشتار با رعایت مشخصات اشاره شده بالا، چنین خواهد بود: طراحی محدوده منظور شده برای توسعه مسکونی ایبانه (به وسعت ۸/۸ هکتار) که شامل طراحواره کلی از نظام دسترسی، خدمات عمومی، محدوده‌های قابل ساخت و اولویت‌بندی آنها خواهد بود و بیشتر جنبه شهرسازانه خواهد داشت. طراحی یکی از محلات (یا بخش‌های) این محدوده که شامل طراحی واحدهای مسکونی، ارتباطات، خدمات و نیز مرکز احتمالی محله خواهد بود. به نحوی که مساحت محدوده طراحی شده حدود ۳۰۰۰ تا ۳۵۰۰ متر مربع باشد.

تصویر شماره : سه
 عنوان : محدوده پیشنهادی توسعه کالبدی در «طرح حفاظت جامع روستای تاریخی ابیانه»
 منبع : مهندسان مشاور باغتخت، ۱۳۸۶

در پایان باید اشاره کرد که «تحقق یافتن سکونت» گروههای پیش‌بینی‌شده برای اقامت در مجموعه و نیز تضمین رونق زندگی در مجموعه جدید که «ابیانه نو» تلقی می‌شود و می‌بایست در ارتباط با ابیانه کهن باشد، جزء مسائل مطرح در این پایان‌نامه نیست و به نظر می‌رسد خارج از اختیار طراح باشد. چرا که مسائلی از این دست گسترده‌تر از آنست که یک طرح کالبدی تضمینی برای تحقق آن باشد و نیازمند پیش‌بینی الزامات گسترده در زمینه‌های دیگر است. با این وجود پرداختن به آن به عنوان یکی از مسائل اجتماعی مهم و مطرح در طراحی مجموعه‌های زیستی، مد نظر طراح خواهد بود.

۴-۱ معرفی و بررسی محدوده طراحی

این بخش به معرفی و بررسی محدوده طراحی حاضر در حیطه‌های زیر می‌پردازد:

- ا. موقعیت
- ب. دسترسی
- ج. محدوده، شکل، مساحت

د. چشم انداز

ه. وضع طبیعی محدوده

تصویر شماره : چهار

عنوان : نمای گسترده (شرقی - غربی)

محدوده توسعه مسکونی

منبع : نگارنده، ۱۳۸۷

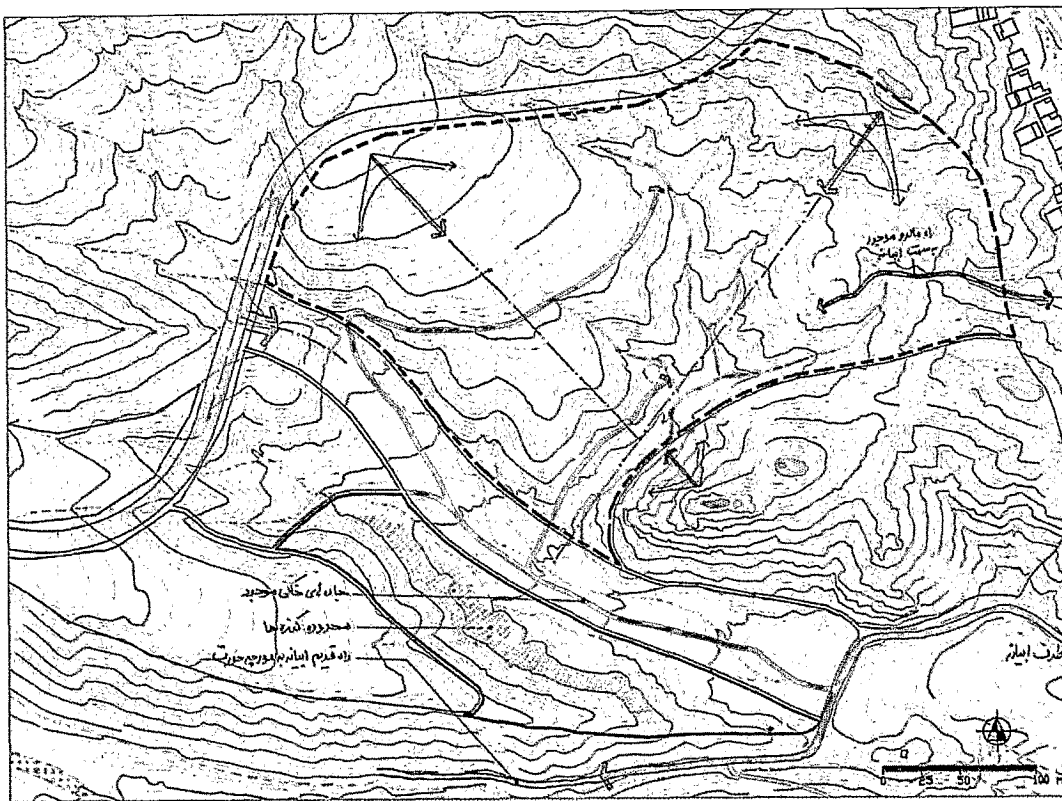
۱-۴-۱ موقعیت

محدوده طرح فعلی در میان ناهمواریها و ارتفاعات شمال غربی روستای ابیانه تعیین شده است. بین این محدوده و روستای ابیانه حدفاصلی طبیعی از تپه‌ها و ناهمواریهای منطقه قرار دارد. در برنامه‌ای که برای توسعه کالبدی ابیانه تنظیم شده، بخش توسعه مسکونی با بخشهای دیگر در ارتباط است. این بخشها عبارتند از: بخش آموزشی - تخصصی، موزه طبیعی تاریخ ابیانه (در محدوده کنده‌ها) و منظره‌گاه طبیعی. بخش توسعه مسکونی در قسمت شرقی کل محدوده توسعه جدید قرار دارد که در تصویر سوم این گفتار با رنگ زرد مشخص شده است.

۲-۴-۱ دسترسی

راه دسترسی اصلی به محدوده طرح حاضر و نیز بخش‌های دیگر در طرح فرادست، از طریق جاده‌ای است که به همین منظور در شمال محدوده پیش‌بینی شده است. در قسمت جنوبی محدوده طرح، راه قدیمی وجود دارد که جزئی از راه قدیمی ابیانه به چاه‌قاده و مورچه‌خورت می‌باشد. این راه در واقع محدوده طرح حاضر را به روستای ابیانه متصل می‌سازد.

حد فاصل بین راه قدیمی (در جنوب محدوده) و جاده پیشنهادی طرح بالادست (در شمال محدوده) و در میان محدوده کاربری مسکونی و موزه‌ای، محدوده‌ای هموار وجود دارد که به منظور دسترسی انشعابی از جاده اصلی در نظر گرفته شده است. لازم به ذکر است که هم اکنون در این بخش جاده‌ای خاکی وجود دارد که انشعابات آن در محدوده طرح حاضر ادامه می‌یابد. در قسمت شرقی محدوده نیز راه باریکی وجود دارد که در واقع راه میانبر اهالی برای دسترسی دسترسی به محدوده و کنده‌های موجود در آنست.

۳-۴-۱ محدوده، شکل و مساحت

محدوده طرح حاضر از سمت شامل با جاده اصلی، از سمت شرق و جنوب به تپه‌های و ناهمواریهای طبیعی و از سمت غرب به محدوده مسطح تعیین شده برای دسترسی به سایت می‌باشد. بنابراین شکل دوبعدی این محدوده حاصل از شکل عوارض طبیعی زمین و جاده منظور شده است. با توجه به این شکل، محور طولی سایت شرقی- غربی و محور عرضی آن شمالی- جنوبی است. طول (بزرگترین بعد) زمین در حدود ۳۸۰ متر و عرض (کوچکترین بعد) آن در حدود ۲۱۰ متر است. مساحت محدوده حدود ۸/۹ هکتار (۸۸۹۰۰ متر مربع) می‌باشد.

۴-۴-۱ چشم‌انداز

با توجه به شیب عمومی دره به سمت جنوب و جنوب‌غربی و نیز وجود تپه بلند در مجاورت ضلع جنوبی سایت، چشم‌انداز اصلی محدوده به سمت جنوب‌غربی خواهد بود. در این شرایط دید عمومی محدوده مشرف بر کوههای منطقه در دوردست و تپه‌های نزدیک (شامل کنده‌ها و موزه طبیعی ایبانه) خواهد بود. ضمن آنکه دامنه‌های شمالی تپه‌های مذکور در قسمت جنوبی سایت که در طرح فرادست با عنوان «منظره‌گاه طبیعی» منظور شده است، می‌تواند ترکیبی از چشم‌انداز طبیعی و مصنوع باشد

تصاویر شماره : شش و هفت

عنوان : چشم‌انداز محدوده طرح به ترتیب

به سمت غرب و جنوب

منبع : نگا رنده، ۱۳۸۶

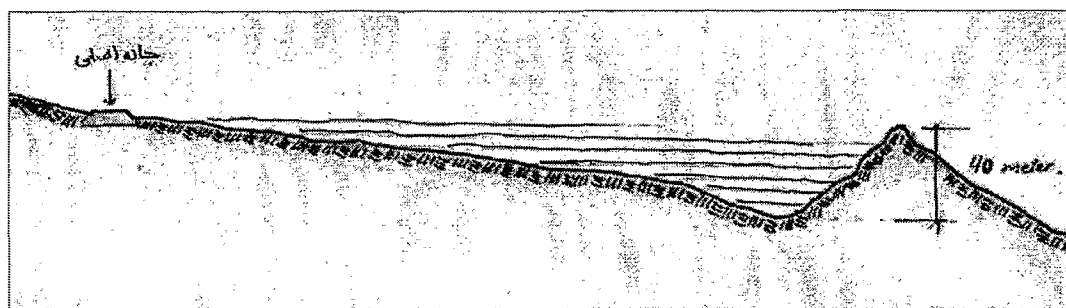
تصویر شماره : پنج

عنوان : : راه‌های دسترس موجود یا

پیش‌بینی شده به محدوده توسعه

مسکونی

منبع : نگا رنده، ۱۳۸۷

تصویر شماره : هشت

عنوان : برش عرضی از محدوده طرح

منبع : نگارنده، ۱۳۸۶

۵-۴-۱ وضع طبیعی

أ. عوارض زمین و شیب

از آنجا که محدوده طرح در منطقه‌ای کوهپایه‌ای قرار دارد، شیب یکی از مهمترین ویژگیهای محدوده طرح خواهد بود. میزان این شیب در محدوده یکنواخت نیست و در قسمت‌های مختلف بین ۱۰ تا ۳۰ درصد و گاهی بیشتر متفاوت است.

بنابراین پست‌ترین قسمت سایت در قسمت جنوب غربی و مرتفع‌ترین قسمت آن در شمال غربی محدوده قرار دارد. اختلاف ارتفاع بین این دو نقطه حدود ۴۵ (=۲۲۵۵-۲۳۰۰) متر و شیب متوسط آن حدود ۱۴ درصد می‌باشد. مسطح‌ترین قسمت سایت در محدوده شمال غربی قرار دارد و شیب آن حدود ۱۰ درصد است. در قسمت جنوبی محدوده تپه بلندی (به ارتفاع ۲۲۹۰ متر) وجود دارد که تقریباً هم ارتفاع بلندترین نقاط سایت می‌باشد. دامنه شمالی این تپه با شیب تند (بیشتر از ۳۸ درصد) جبهه جنوبی را مانند دیواری بلند مسدود می‌کند.

ب. آبگیری و سیل‌خیزی

عامل اصلی فرسایش خاک در منطقه آب‌های فصلی و موقتی است. به طوری که تخریب، حمل و رسوب‌گذاری در مقیاس منطقه از عوارض حاصل از این پدیده است. به ویژه در فصل بهار و پاییز، به راه افتادن سیلابهای فصلی تأثیر شایان توجهی در شستن دامنه‌های منطقه دارد.